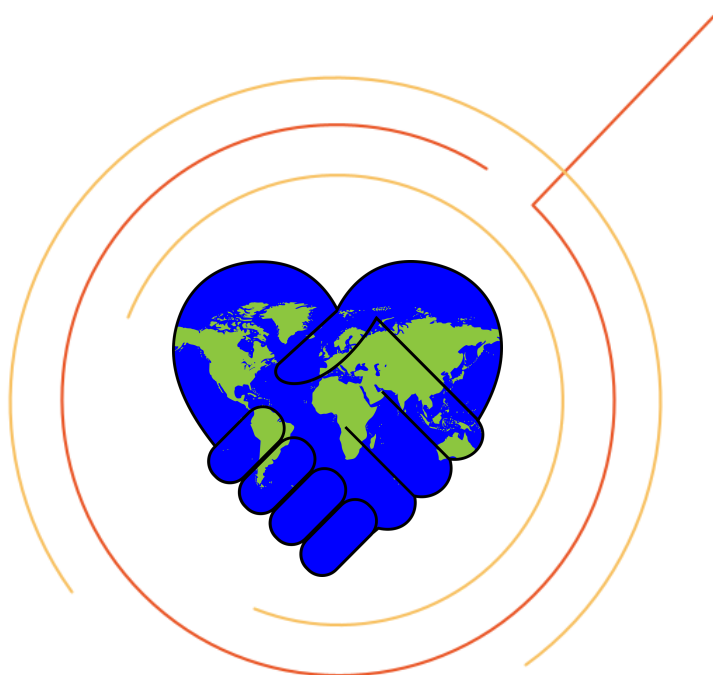




Arengukoostöö
Ümarlaud



RAKENDUSLIKU
ANTROPOLOOGIA
KESKUS



Horisontaalsete prioriteetide rakendamine Eesti arengukoostöö tegevustes ja nende mõju sihtriikides

2024



VÄLISMINISTEERIUM

Iceland
Liechtenstein
Norway



**Active
citizens** fund



Avatud Eesti Fond
Open Estonia Foundation



Raporti autorid ja projekti läbiviijad: Madli Oras, Saskia Puusaar

Kaanefoto: Pixabay

Uuring on tellitud Arengukoostöö Ümarlaua poolt. Uuringut rahastab EMP toetuste Aktiivsete Kodanike Fond, mida vahendab Avatud Eesti Fond koostöös Vabaühenduste Liiduga. Uuring on kaasrahastatud Välisministeeriumi arengu- ja humanitaarabi vahenditest.

(Rakendusliku) Antropoloogia Keskus on partneriks ettevõtetele ja organisatsioonidele positiivsete muutuste ellukutsumisel ja arenguks vajalike lahenduste välja töötamisel. Meie uuringutes, konsultatsioonides, koosloomes ja koolitustel kasutatavad inimkesksed meetodid aitavad empaatiliselt edasi oluliste valupunktide mõistmisel ja muudatuste juhtimisel.

Näeme iga juhtumit individuaalsena ning pakume rätsepalahendusi kliendi konkreetsetest vajadustest lähtuvalt. Meie jaoks on oluline teadmispõhise ja kaasava ühiskonna areng ning eesmärkidele keskenduv tegutsemine. Antropoloogiline lähenemine pakub väärtusliku tervikpildi, mis võimaldab esile tulla nii laiematel mustritel kui üksikisiku kogemusel.

www.antropoloogia.ee

Sisukord

Sisukord	3
Sissejuhatus	4
Metodoloogia ja valim	5
Põhitaipamised ja soovitus	6
Uuringu põhitaipamised	6
Soovitused tulevikuks	6
Arengukoostöö ülevaade	8
Üldised arengud valdkonnas	8
Arengukoostöö võimalused	9
Väljakutsed ja takistused arengukoostöös	10
Poliitikakujundajate ja rakendajate vaheline koostöö ja suhtlus	12
Välisministeeriumi tulemuste hindamise tegevuskava	15
Kuidas käsitletakse arengukoostöö kontekstis ...	15
Horisontaalsete prioriteetide käsitlemist mõjutavad tegurid	16
Hinnang tulemuste hindamise tegevuskavale	17
Horisontaalsete prioriteetide rakendamine arengukoostöös	20
Sooline võrdõiguslikkus ja keskkonnakaitse arengukoostöö projektides	20
Horisontaalsete prioriteetide rakendamist mõjutavad tegurid	21
Mida oleks vaja, et horisontaalseid prioriteete senisest rohkem ja mõjusamalt rakendataks?	23
Mõju ja mõju hindamine	25
Tegevuste mõju ja selle vastamine ootustele	25
Mõju hindamine	26
Kuidas mõju paremini hinnata	28

Sissejuhatus



Lühiport sisaldab uuringu “Horisontaalsete prioriteetide rakendamine Eesti arengukoostöö tegevustes ja nende mõju sihtriikides” tulemusi. Uuringu lähtepunktiks oli Arengukoostöö Ümarlaua (AKÜ) soov tõsta AKÜ võrgustiku huvikaitsevõimekust kestliku arengu horisontaalsete teemade (fookusega soolise võrdõiguslikkusel ja keskkonnakaitisel) osas. AKÜ hinnangul on Eesti arengukoostöös ja välispoliitikas horisontaalseid prioriteete käsitletud suhteliselt pealiskaudselt, näiteks on soolise võrdõiguslikkuse mõju ainsaks indikaatoriks see, kas tegevustes osaleb naised ja mehed võrdselt.

Sellest lähtuvalt oli uuringu eesmärgiks kaardistada, kui palju horisontaalseid prioriteete arengukoostöös tegelikult rakendatakse ning mis on selle mõju sihtriikides poliitikakujundajate ja rakendajate hinnangul.

Otsisime vastuseid järgmistele **uurimisküsimustele**:

- 1) Kuidas hindavad poliitikakujundajad seda, kuidas horisontaalseid prioriteete (fookusega keskkonnakaitisel ja soolisel võrdõiguslikkusel) Välisministeeriumi arengukoostöö tulemuste hindamise tegevuskavas käsitletakse? Milliseid põhjuseid nad sellele näevad?
- 2) Kui palju arvestavad poliitikakujundajad ja rakendajad nende prioriteetsete teemadega tegelikkuses? Kuidas horisontaalseid prioriteete rakendatakse?
- 3) Kuidas hindavad nii poliitikakujundajad kui ka rakendajad horisontaalsetest teemadest lähtuvate tegevuste mõju sihtriikides? Kuidas vastab mõju ootustele?
- 4) Millisena näevad poliitikakujundajad ja rakendajad horisontaalsete prioriteetide käsitlemist tulevikus? Kuidas viia neid ellu efektiivsemalt, et saavutada suurem mõju?

Lisaks keskkonnakaitsele ja soolisele võrdõiguslikkusele kuulub horisontaalsete prioriteetide hulka ka digivaldkond. Kuna uuringu fookus oli esimesel kahel teemal, oli digivaldkonnast juttu vaid seoses nendega ning rääkides horisontaalsetest prioriteetidest üldiselt.

Uuring telliti Aktiivsete Kodanike Fondi rahastatud projekti raames, mis kirjutati 2022. aastal, mil horisontaalsete prioriteetide rakendamine valdkonnas oli teistlaadi. Sellest tulenevalt ütlesid mitmed uuringus osalejad, et teeme uuringut nende hinnangul “liiga vara” – kuna Välisministeeriumi värskeim arengukoostöö tulemuste hindamise tegevuskava on alles hiljuti käiku läinud ning esimeste projektide aruanded ei olnud uuringu läbiviimise ajaks veel laekunud, ei saanud uuest tegevuskavast lähtuvate muudatuste mõju veel hinnata. Sellegipoolest oli võimalik rääkida hinnangutest ja senistest kogemustest.

Metodoloogia ja valim

Kogutud materjali rikkalikkuse tagamiseks ning horisontaalsete prioriteetide teema avamiseks kasutasime uuringus kvalitatiivseid meetodeid. Need on piisavalt paindlikud, et leida vastuseid just miks- ja kuidas-küsimustele, mitte keskenduda vaid hüpoteesidele ja kvantitatiivselt ette määratud indikaatoritele.

Uuringusse oli kaasatud kokku 16 inimest. Sealhulgas rääkisime uuringus osalejatega nii individuaalsete kui ka paarisintervjuude, nii süva- (u 1–1,5 tundi) kui ka lühiintervjuude (u 20–30 minutit) vormis. Poolstruktureeritud avatud süvaintervjuud andsid võimaluse luua osalejatega usalduslik side ja avada neid probleeme, mis on just uuritava jaoks olulised. Lühiintervjuude kaudu saime koguda olulisemate teemade kohta sisendit rohkematelt valdkonnas tegevatelt inimestelt. Intervjuud toimusid Zoomi keskkonna vahendusel.

Uuringu sihtrühmaks olid poliitikakujundajad, rahastajad ja rakendajad – nii need, kes horisontaalseid prioriteete ja arengukoostööd kujundavad, kui ka need, kes tegevusi ellu viivad. Täpsema valimi panime paika koostöös tellijaga. Poliitikakujundajatest osalesid uuringus inimesed Välisministeeriumist, Kliimaministeeriumist ning Eesti alalisest esindusest Brüsselis. Rakendajatest rääkisime AKÜ võrgustikku kuuluvate organisatsioonide esindajatega, kellest enamik on tegevad keskkonna või soolise võrdõiguslikkuse valdkonnas. Lisaks rääkisime Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskuse (ESTDEV) esindajatega, kellele me ei viita ESTDEV-i erilise positsiooni tõttu arengukoostöö maastikul ei poliitikakujundaja ega rakendaja, vaid konkreetse sihtasutuse kaudu. Kõikide osalejate tsitaatide taga on varjunimed.

Kogutud materjali töötas uurimistiim läbi nii individuaalsete kui ka ühiste analüüsisessioonide raames. Analüüsi käigus rakendasime nii temaatilist kontentanalüüsi kui ka etnograafilise mõtlemise raamistikku, et tuua konteksti- ja samas inimkeskne vaade teemale.

Põhitaipamised ja soovitus

Uuringu põhitaipamised

- Horisontaalsetele prioriteetidele on vaja arengukoostöös senisest enam rõhku panna. Praegu tegeletakse keskkonnakaitse ja soolise võrdõiguslikkusega eelkõige juhul, kui projekti fookus ongi neil teemadel.
- Võrdõiguslikkus on arengukoostöö horisontaalse prioriteedina rohkem esindatud kui keskkonnakaitse, eriti viimase osas oleks tarvis rakendajaid rohkem võimestada.
- Horisontaalsete prioriteetide põhjalikumaks rakendamiseks peavad tulema selged suunised poliitikakujundajatelt, neist lähtuvad nii rahastajad kui ka rakendajad.
- Horisontaalsetest teemadest lähtuvate tegevuste mõju aitaks kasvatada rakendajate teadmiste suurendamine nii tegevustest kui ka mõju hindamisest.
- Mõju hindamise koha pealt on nii poliitikakujundajatel kui ka rakendajatel arenguruumi – kui praegu on hindamine pigem tulemuste tasandil, siis edaspidi võiks liikuda pikemaajalise mõju tasandile.
- Nii poliitikakujundajad kui ka rakendajad peavad horisontaalseid prioriteete oluliseks ning leiavad, et neid tuleks senisest põhjalikumalt käsitleda ja rakendada.



Soovitused tulevikuks

Poliitikakujundajatele ja ESTDEV-ile:

- Selgete horisontaalsete prioriteetidega seotud eesmärkide seadmine arengukoostöö projektidele, rangemate nõudmiste kehtestamine nende täitmiseks ja aruandluseks; selle info selge kommunikeerimine rakendajatele
- Horisontaalsete prioriteetide arvestamine rahastusotsuse tegemisel, näiteks lisapunktide andmise näol
- Võimaluste leidmine keskkonna- ja võrdõiguslikkuse organisatsioonide ekspertiisi paremaks rakendamiseks arengukoostöös; nende ekspertnõu tasustamine
- Keskkonnaindikaatorite lisamine tegevuskavasse
- Tegevuskava ingliskeelse versiooni loomine sihtriikide partnerite jaoks
- Mõju hindamise raamistiku pakkumine rakendajatele
- Sagedasemad koolitused rakendajatele tegevuskava ja taotlusvoorude teemal
- Kaasfinantseeringu taotlemise lihtsustamine
- Aktiivselt toe pakkumine rakendajatele taotlusvoorudes
- Avatult oma ootuste ja vajaduste kommunikeerimine omavahel
- Jätku-uuring 2–3 aasta pärast, et hinnata Välisministeeriumi värskeima arengukoostöö tulemuste hindamise tegevuskava mõju

Rakendajatele:

- Teadmiste ja kogemuste jagamine omavahel, näiteks arengukoostöö projektide õnnestumiste ja ebaõnnestumiste, horisontaalsete prioriteetide rakendamise ja mõju hindamise teemal
- Rahastustaotlusi kirjutades indikaatorite valimisel lähtumine Välisministeeriumi mõjude hindamise tegevuskavast
- Vajadusel abi küsimine ESTDEV-ilt taotluste kirjutamiseks; oma vajaduste kommunikeerimine poliitikakujundajatele ja ESTDEV-ile
- Mõju hindamise süsteemi kasutuselevõtt, mille abil aastate jooksul projektideüleselt mõju kohta andmeid koguda

Arengukoostöö Ümarlauale:

- Väikeste organisatsioonide toetamine ja võimestamine rohkem, et luua mitmekesisemat ja tugevamat arengukoostöö võrgustikku
- Koolituste, seminaride jne korraldamine vabaühendustele teemadel, kuidas horisontaalseid prioriteete rakendada ja kuidas mõju hinnata; platvormi loomine rakendajatevaheliseks kogemuste jagamiseks

Arengukoostöö ülevaade

Üldised arengud valdkonnas

Nii poliitikakujundajate kui ka rakendajatega vesteldes sai meile selgeks, et Eesti arengukoostöö maastik on muutumas nii väliste tegurite kui ka sisemiste eripärade tõttu.



Rahvusvahelised muutused, mis ka Eestit mõjutavad

Rääkisime poliitikakujundajatega nii Välisministeeriumist kui ka Euroopa Liidu juures arengukoostöö ja rahvusvahelise partnerluse ametipostidelt. Viimase aja arengutena Euroopa Liidus nähakse **arengukoostöö muutumist poliitilisemaks, sektori soovituslikku ümbernimetamist rahvusvaheliseks partnerluseks, sektori suurema sihi seadmist taristuprojektide parandamisele** ning üldisele rahvusvahelisele koostööle. Veel rahvusvahelises mastaabis toodi välja **arengukoostöö sidumist geopoliitikaga, rohkem kaubanduskoostööd ning erasektori rolli kasvu**. Samuti on üha rohkem hakatud projektidesse sisse tooma horisontaalseid prioriteete ehk läbivaid jooni seoses keskkonnakaitse, soolise võrdõiguslikkuse ja digivaldkonna edendamisega.

Ühe peamise arenguna nähakse **Eesti liitumist OECD DAC-iga** (*Development Assistance Committee*). Nemed koguvad infot selle kohta, kui palju toetatakse riikides erinevaid sihtriike, ning panevad paika arengukoostöö maailma põhimõtted, mille järgi tegutsetakse. Olulised on ka DAC-i soovitusel rakendustasemel. Poliitikakujundajate poolt toodi ka välja, et Eestil on teistelt DAC-i liikmetelt õppimise võimalus. Nende sõnul annab DAC-iga liitumine kvaliteedimärgi Eestile kui doonorile.

“DAC-i liikmeks astudes me oleme lubanud ka järgida DAC-i häid põhimõtteid, mis omakorda tähendavad suuremat tähelepanu just nendele, millele teie selles uuringus vaatate, et kliima, soolisuus, kõik need asjad.” (Kerli, poliitikakujundaja)

Muutused Eestis

Muutustest Eesti arengukoostöö põllul kuulsime mõlemalt poolt, kuid rohkem positiivseid arenguid tõid välja poliitikakujundajad ning arengukoostööprojektide rakendajad andsid pigem tagasisidet nende toimimisele.

Ühe suurima mõjutegurina toodi välja **ESTDEV-i ehk Eesti Rahvusvahelise Arengukoostöö Keskuse loomine** ja eraldi osakonna loomine Välisministeeriumis, mis näitab, et valdkonna tähtsus on kasvanud. Kui varem oli Välisministeerium arengukoostöö teemades nii poliitikakujundaja kui rahastaja rollis, siis nüüd on kõik projektide taotluste, raporteerimise ja rahastusega seonduv liikunud uue rakendusorganisatsiooni alla. See on loonud lisapartnerlusi teiste Euroopa riikidega, kellel on sarnased asutused, ja võimaldanud avada kontori näiteks Keenias Nairobis.

“ESTDEV on tõstnud Eesti nähtavust ja võimekust projekte ellu viia, juba selle kaudu, et on eraldi inimesed, kes projekte rakendavad. /.../ Sellest on tulnud Eestile mainelist kasu kui ka rahavooge, mida saavad rakendada ka teised osapooled nagu vabaühendused ja erasektor. /.../ See aitab luua mõistlikke poliitikaid, mis korreleeruvad selle reaalsusega, mis põllul toimub.” (Reiko, poliitikakujundaja)

Rakendajad suhtusid ESTDEV-i loomisesse ja tegutsemisesse veidi kriitilisemalt. Kuulsime hinnanguid selle kohta, et arengukoostöö koordineerimise ja rahastamise liigutamine Välisministeeriumist ESTDEV-i alla on sektorile negatiivselt mõjunud. Kuna ESTDEV-il on alates 2021. aastast olnud mitmeid juhte, tunnetavad rakendajad, et sektoris on olnud palju segadust. Mõned rakendajad leiavad, et üleminek ESTDEV-i formaadile ei ole veel lõppenud ja seetõttu ei saa veel liigselt organisatsiooni olemust ega tõhusust arvustada. Kuid peetakse oluliseks, et ESTDEV saaks tegutsemiskindluse, sest sellest sõltub ka rakendajate kindlus jätkata arengukoostööga.

Arengukoostöö võimalused

Eesti riigi väiksus on arengukoostöö rakendajate meelest nii võimalus kui ka puudujääk: kuigi sektori kitsus ja läbipaistvus teeb erinevate osapoolte suhtluse lihtsaks ja otsekoheseks, siis samaaegselt ei jõua erinevad arengukoostöö teemad alati poliitilisse päevakorda ja laiema avalikkuse ette ressurside puudumise tõttu. Sellel põhjusel on näiteks Ukraina olnud viimasel aastal fookuses ning teistes regioonides on arengukoostöö pakkumine tagaplaanile jäänud.

“

Väikestel tegijatel on vaja mõelda, millele fookus seada, et mitte igale poole ära lahustuda.
(Epp, rakendaja)

Rakendajad näevad arengukoostöö valdkonda veel kui **võimalust Eesti riigil enda mainet kujundada ja diplomaatiaga tegeleda.** Üldiselt levib arusaam, et näiteks Aafrikas pole Eestil piisavalt ametlikke riigiesindusi ja seetõttu ei saa kontinendil paljusid tegevusi korda saata – aga rakendajate hinnangul saavad ka arengukoostöö organisatsioonid ellu viia erinevaid *people's diplomacy* viise, näiteks kui Mondo tegutseb Ghanas. Nad leiavad, et kõik kontaktid, ka kultuurilised, esindavad Eestit ja sellised sekkumised on Eestile maine mõttes kasulikud.

Üheks potentsiaalseks arengukohaks oleks **rohkemate organisatsioonide kaasamine arengukoostöösse**, kuna sisuline ühisosa on arengukoostööga olemas ka mitmetel vabaühendustel, kes sellega ise ei tegele.

“Kliimakriis ja selle lahendused on seotud arengumaades toimuvaga ja meie arenenud riikide vastutusega. Nii et praktilisest poolest on vähe koostööd, aga sisu poolest on palju ühisosa.” (Pille, rakendaja)

Praeguses olukorras ei taha organisatsioonid tihti oma fookust killustada ja seetõttu jätavad projektides osalemata. Üks rakendaja nentis, et neid on küll arengurahastuse projektidesse kutsutud, aga nad ei ole oma võimekuse tõttu teadlikult osalenud. Selleks et arengukoostöö

maastikku mitmekesistada ning kaasata sinna olulise teistsuguse ekspertiisi ja kogemusega tegijaid, oleks tarvis vabaühenduste võimekust tõsta ja luua neile võimalusi.

Väljakutsed ja takistused arengukoostöös

Siiski, võimalustest suuremal määral toodi välja aktuaalseid murekohti arengukoostöö rakendamisel.

1

Liigne sõltuvus poliitikast

Esimese takistusena arengukoostöö valdkonnas nimetati tõsiasja, et maailmapoliitika mõjutab täna liiga suurel määral abi pakkumist. Rakendajad leidsid, et **kui arengukoostöö on poliitikutele parasjagu huvipakkuv võimalus, siis seda tehakse, aga välispoliitilised julgeolekuküsimused tulevad alati enne seda**. Ebaturvalise julgeoleku kontekstis võib arengukoostöö välispoliitika teemade hulgast “maha pudeneda,” kuid seda ei tohiks juhtuda, oluline on arengukoostöö järjepidevus.

2

Probleemid sektori rahastusega

Teisena toodi välja arengukoostöö projektide rahastuse vähenemine ja viimase aja lühikesed rahastustähtajad. Rakendajad ütlesid näiteks, et baasrahastus, mida nad riigi käest saavad, on 60% tegelikust rahastusvajadusest, ning kui varem oli toetuse suurus näiteks 200 000 eurot kaheaastase projekti elluviimiseks, siis nüüd on voorud piirmääraga 30 000 kuni 40 000 eurot.

Mõned organisatsioonid on kahel viimasel aastal proovinud ESTDEV-i käest arengukoostöö toetust taotleda, kuid tulutult – põhjendusteks toodi, et projekt oli liiga ambitsioonikas. Toodi esile, et **kuna taotluste kirjutamine on vabatahtlik töö ja enne rahastuse saamist ei ole võimalik tiimiliikmetele selle eest palka maksta, siis kaob tulemuse puudumisel ka motivatsioon**. See toidab omakorda väärtusliku inimressursi puudumist valdkonnas.

“See polnud väärt seda energiat, et kirjutada projekti. /.../ Et kui jagatakse 20 000 ja hakata Eestis selle peale kiskuma... Kolm kategooriat anti välja, Ukraina, Moldova ja kusagile veel. Aeg oli üliühike – nädala pärast pidi projekti esitama. Kõik oli kummaline ja korra pörgatasime partneriga, aga leidsime, et see ei vääri vaeva.” (Karmen, rakendaja)

3

Keskkonnateemade kõrvalejätus

Keskkonnaorganisatsioonide puhul on olukord rahastusega väidetavalt veel nukram ja see on üks põhjustest, miks **keskkonnaorganisatsioonid tegelevad arengukoostöö pakkumisega vähem kui soolist võrdõiguslikkust edendavad organisatsioonid**. Selles valdkonnas saab tegevustoetust hetkel vaid üks keskkonnaorganisatsioon Eestis, ja see summa on olnud sama 15 aastat – miljon krooni. ESTDEV-i rahastusvoorudele keskkonnaorganisatsioonid tihti ei kvalifitseeru; tavaliselt juhul, kui projekti eesmärgid puudutavad ka maailmahariduse teemasid.

“Oleme pessimistlikult meelestatud ESTDEV-i suhtes. Me ei tee sel aastal enam ühtegi arengukoostöö projekti. /.../ Nad ei kuuluta niimoodi taotlusi välja nagu varem. Raha saavad eelkõige äridiplomaatia projektid ja kaks suuremat arengukoostööga tegelevat organisatsiooni. Need, kes varem kogukonnaprojekte tegid, need kaks viimast aastat enam raha ei saa.” (Heli, rakendaja)

ESTDEV-i asemel taotlevad mitmed organisatsioonid raha Keskkonnainvesteeringute Keskusest (KIK), kuid sellega näevad rakendajad omamoodi probleeme: **kõik kolm sektorit kandideerivad samale rahastusele, projektidel on suur omarahastuse nõue ning KIK-i rahastuse summa on samuti püsinud aastaid sama** – need on seotud saastetasudega, mis tegelikkuses on aastate lõikes langenud, kuigi sektori vajadused on samal ajal kasvanud. Rakendajad rääkisid, et kui tahavad sisutegevustena teha huvikaitset või kampaaniat, siis vaadatakse Euroopa rahade ja rahvusvaheliste fondide poole ja küsitakse võimalusel kaasrahastust KIK-ist, mille taotlemine on aga tülikas.

Samal ajal oodatakse keskkonnaorganisatsioonidelt **proaktiivset koostööd ja sisendit poliitikakujundamiseks**. Kuid see on tihti tasustamata töö ja tähtajad selleks on samuti lühikesed; vahel unustatakse kaasamine üldse ära ega arvestata vabakonna tagasisidet, mistõttu diskussioon kahe osapoole vahel tekib raskesti. Veel on probleemiks **adekvaatse keskkonnainfo kättesaamine** – näiteks soovitakse salastada keskkonnarikkumiste infot või ei edastata organisatsioonidele Eesti kliimapanuse mõõtmiseks olulisi indikaatoreid. Keskkonnavaldkonna rakendajad tõid välja, et kui Sotsiaalministeeriumil on sotsiaalvaldkonnaga strateegilised koostöölepingud, kus neid püsivalt rahastatakse ja toetatakse, siis keskkonnaühendustel sellist asja pole.

“Kui meilt tahetakse ekspertnõu, siis see on tasuline asi. Ministeeriumid on aru saanud, et kui sa tahad ekspertiisi, siis sa pead selle eest maksma, aga MTÜ-dega saad teha nii, et ütled, et see on kaasamine. Tegelikult on see nõu poliitikadisainile.” (Mari, rakendaja)

4

Koostöö erasektoriga

Viimase suure väljakutsena arengukoostöö pakkumisel nähti tõsiasja, et **erasektorist heade partnerite leidmine ja nendega koostöö tegemine on keeruline**. Arengukoostöö sektor liigub rohkem äridiplomaatia poole ja rakendajatele jääb tunne, justkui riik näeks seda kui võimalust laiendada turgu ja avada uks Eesti ettevõtetele. Kliimaministeerium on avanud taotlusvoorude meetme, millest toetatakse rohetehnoloogiate viimist arenguriikidesse. Seni on olnud selle maht 1 miljonit eurot aastas, 2024. aastast kasvab see summa 1,2 miljonini ning igal järgneval aastal on summa 100 000 euro võrra suurem kuni 2027. aastani. Viimase nelja aasta lõikes on sealtkaudu saanud rahalist toetust mittetulundusühingud Mondo, Let's Do It World ja Topsiring, kuid märkimisväärselt suuremal määral eraettevõtted.

Kui te räägite suurtest ettevõtetest, kes võiks hakata arengukoostööd tegema, siis palun näidake, kus nad on. See on ametnikel imaginaarne maailm. (Teele, rakendaja)

Ka mõned poliitikakujundajad märkavad ohte, mis kaasnevad mitte-arengukoostöö organisatsioonide töösse kaasamisega: **on oluline, et ei hakataks arengukoostööd pakkuma Eesti majanduslikest prioriteetidest lähtuvalt, vaid aidataks sellega, mida sihtriikides vajatakse**. Samuti, kui ettevõtetel puuduvad olulised alusdokumendid arengukoostöö eetiliste kaalutluste osas ja need teemad on põhjalikult läbi mõtlemata, ei ole kindlust, et nende tegevus sihtriigis rohkem kasu kui kahju toob. Kui mõni ettevõtte teeb arengukoostöö rahade eest ainult ühe projekti ja edaspidi sellega enam ei tegele, ei ole see väga järjepidev ja tekitab küsimusi kvaliteedi osas.

Poliitikakujundajate ja rakendajate vaheline koostöö ja suhtlus

Eelmainitud raskustest hoolimata on suhtlus poliitikakujundajate ja rakendajate vahel enamjaolt **professionaalne ja tõine**. Kohati ollakse samas mõlemalt poolt kartlikud, et ehk võib liiga palju muudatusi sektoris omavahelises suhtluses pingeid tekitada.

“Koostöö taandub inimestele – on kindlasti ka progressiive ministeeriumides sees. Mingid otsused on siiski poliitilised ja sõltub, palju ametnik tahab kaasa mõelda. Paraku, mida minister otsustab, see loeb.” (Pille, rakendaja)

Positiivse poole pealt toodi välja näiteks **hea kahepoolne kontakt ESTDEV-iga** – mõned rakendajad nentisid, et nende suhtlus ESTDEV-iga on alati toiminud ning neid on võetud kuulda. Riigikontrolliga on ka võrdlemisi hea koostöö olnud, kuid paraku ei ole nende otsused õiguslikult siduvad. Samuti toodi hea tavana välja, et **kui Välisministeerium uut arengukoostöö mõjude hindamise tegevuskava kokku pani, konsulteeriti erinevate vabaühendustega** ning nende tagasisidet võeti kuulda. Poliitikakujundajad leidsid, et

koostöö nende ja rakendajate vahel toimub paraku tihtipeale juhtide tasandil ning suhtlus võiks jõuda ka alumistesse kihtidesse.

Negatiivse poole pealt kuulsime, et **mõned rakendajad ei ole rahul riigiametnike koostöövalmidusega** – ei tunta, et hinnataks nende kui vabaühenduste innovaativsust ja paindlikkust. Rakendajad mõistsid ka ametnike positsiooni, leides, et ametnikel ei ole võimalik liigselt ettekirjutatust mööda minna ja seetõttu vajaksid nad oma juhtide poolt suuremat tuge muudatuste elluviimiseks. Samuti on puudu selge institutsioonidevaheline kokkulepe vabaühenduste võrdse staatuse kohta.

“Meil on hoiakud kolmanda sektori kohta ja nende hoiakud ka riigi suhtes on tugevad. Kuidas tulla üksteisele lähemale? Mina olen seda püüdnud isiklikul tasandil teha, olla olemas, kaasata, aga ma tajun, et see sõltub palju isikust – kellel on endal kokkupuude olnud. Mõni ei tulegi selle peale. /.../ Sageli seda vaadatakse kui tüütut lisakohustust, mis vaja ära teha. Sellest läheb ka kvaliteet alla ja pole aega, teadmisi või pädevusi, et paremini kaasata.” (Pavel, poliitikakujundaja)

Üks rakendaja rääkis, et nende organisatsioonil on **palju erialaseid venekeelseid materjale, mida erinevad idapartnerluse sihtriigid saaksid kasutada**. Kuigi riigil on piiratud eelarve arengukoostööks, siis sellegipoolest ei kasutata täna rakendajate juba olemasolevaid ressursse laialdaselt ega otstarbekalt.

Rakendajate omavaheline suhtlus ja AKÜ roll

Mitmed rakendajad on rahul sektorisisese koostööga ja leiavad, et **see võiks kohati isegi tihedam olla** – et õppida üksteise kogemustest ja jagada ka arengukoostöö projektide taotlustega seotud parimaid tavasid (vaatamata sellele, et võidakse samale rahastusele konkureerida). Vahel teevad väiksemad arengukoostöö organisatsioonid ka suurematega koostööd, sest **neil on rohkem kogemust taotluste kirjutamisega ja ühisprojektidel võib seega olla suurem tõenäosus rahastust saada**.

Keskkonnaorganisatsioonid tõid välja, et Eesti Keskkonnaühenduste Koja kaudu toimib nende koostöö hästi, iga päev vahetatakse infot ja on igakuised kohtumised, ühised pöördumised ja avaldused. Mõned rakendajad on ka osa rahvusvahelistest võrgustikest, kus nad saavad ekspertidelt nõu küsida ning neid toetatakse nii rahastuse kui ka hinnalise oskusteabe (*know-how*) ja suutlikkuse suurendamisega (*capacity building*).

“Hästi rohujuure tasandil õpime üksteiselt ja tänu sellele läheb koostöö paremaks. /.../ Arengukoostöö on meile kasulik, õpime ja arendame ennast, muidu jääd paigale tammuma.” (Rebeka, rakendaja)

AKÜ rolli Eesti arengukoostöö pakkujate koordineerimisel nähti erinevalt. Mõtiskleti selle üle, et **kui demokraatliku ja mitmekesise ühiskonna eesmärgiks on palju erinevaid kodanikualgatusi, siis peaks seda põhimõtet järgima ka arengukoostöös**. Hinnati, et Eesti maastikul ei ole neid tegijaid palju ega pole viimase 10 aasta jooksul kuigivõrd juurde tulnud. Tänapäevaks on AKÜ aidanud mõnel suuremal tegijal astuda strateegilisse partnerlusse näiteks Välisministeeriumiga, aga nende roll väiksemate organisatsioonide abistamises pole nii selge – mida teha nendega, kes ei ole otseselt arengukoostöö pakkujad, kuid kellel on lihtsalt mõni tegevustega sihtriik.

“Kas AKÜ eesmärk on ka neid väiksemaid kuidagi toetada ja neid kindlasti püünele nügida selleks, et nad saavad ka oma kogemuse, või tegelikult seda vaja ei ole? Kas eesmärgiks on hästi mitmekesine hästi paljude mänguritega arengukoostöö maastik või mitte?” (Epp, rakendaja)

AKÜ peamise tugevusena toodi välja nendepoolne koordineatsioon selles osas, kuidas arengukoostöö organisatsioonid saaksid teisi riike aidata. Samuti saadavad nad regulaarseid kirju selle kohta, millised rahastusvõimalused sektoris parasjagu käimas on. AKÜ poolt soovitakse suuremat sekkumist näha näiteks koolituste pakkumisel Välisministeeriumi tulemuste hindamise tegevuskava rakendamiseks – need peaksid toimuma regulaarselt, kuna inimesed organisatsioonides vahetuvad.

Välisministeeriumi tulemuste hindamise tegevuskava



Üheks kõnealuseks teemaks oli uurimisküsimustest lähtuvalt Välisministeeriumi värskeim "[Arengukoostöö ja humanitaarabi mõju hindamise strateegia ning tegevuskava](#)" ning sellega seotud dokument "[Mõju hindamine: indikaatorite definitsioonid](#)". Kuna poliitikakujundajad ise nentisid, et tegevuskava käsitleb pigem tulemuste kui mõju hindamist, nimetame seda ka raportis tulemuste hindamise tegevuskavaks. Selles peatükis käsitleme ka laiemaid ühiskondlikke tegureid, mis tegevuskava kas otseselt või kaudselt mõjutavad.

Kuidas käsitletakse arengukoostöö kontekstis ...

... Keskkonda?

Rakendajad ja mitmed poliitikakujundajad olid üksmeelel, et **horisontaalsetest prioriteetidest vajab senisest suuremat tähelepanu kõige rohkem keskkonnakaitse** ning seda teemat koheldakse ühiskonnas pinnapealselt, mis peegeldub ka Välisministeeriumi tulemuste hindamise tegevuskavas. Näiteks **ei ole Välisministeeriumi tulemuste hindamise tegevuskavas keskkonna kohta indikaatoreid eraldi välja toodud**.

Kui toodi välja kliimaga seonduvaid erinevaid positiivseid ja negatiivseid tendentse, siis poliitikakujundajate vaatepunktist tundus oluline, et **kliimateemad on paljuski valitseva Euroopa Komisjoni poliitilise agenda üks nurgakivideid**. Seetõttu on need ka Eestis tähtsamaks muutunud, teema olulisust tajutakse rohkem ning neid integreeritakse tasapisi teiste valdkondade poliitikatesse.

“

Eestis inimesed ei huvitu, et kohv oleks näiteks *fair trade*. Majandusliku taseme tõttu ei saa nad seda endale lubada.
(Pille, rakendaja)

Leiti, et paraku räägitakse Eestis kliimakriisi kontekstis peamiselt **energeetikast ja metsandusest**, mistõttu jäävad tagaplaanile need probleemi ilmingud, kus kasutatakse vähem analüütilist või strateegilist lähenemist. Samamoodi on vaja korrektset kommunikatsiooni – näiteks meedias palju kõlapinda saanud automaksu vaatavad poliitikakujundajad kui kliimameedet, kuid ühiskonnas nähakse seda pigem majandusliku käiguna ja seetõttu on tekkinud laialdane vastumeelsus.

Toodi välja, et **kliimamuutused mõjutavad enim globaalset lõunat** – ning need riigid ei saa tavaliselt arengukoostöörahastusele ligipääsu. Doonorid on hakanud rohkem tähelepanu pöörama sellele, et

kliimamuutustest enim mõjutatud riikidele rohkem raha suunata, ja küsimusele, kuidas võimaldada neid toime tulema sellega, mis on juba toimunud, ja edasisteks muutusteks

paremini valmis olema. Keskkonnavaldkonnas muudatuste tegemiseks vajalike suurte infrastruktuuriprojektide jaoks on vaja ka suuri investeeringuid.

... Võrdõiguslikkust?

Mitmed arengukoostöö organisatsioonid tunnevad, et keskkonnakaitsega võrreldes **arvestatakse soolise võrdõiguslikkuse teemadega sektoris rohkem**: nad saavad rohkem toetust poliitikakujundajatelt, peamiseid valdkonnas tegutsevaid organisatsioone ja nende tegemisi teatakse ning nende arvamust küsitakse. Lisaks on sooteemad arengukoostöös laialdaselt levinud – näiteks Mondo tegevuste peamine sihtrühm ongi naised ja tüdrukud. Seetõttu on mitmetel rakendajatel kerge võrdõiguslikkuse edendamist taotlusvormides eesmärgiks seada, sest see on organisatsiooni põhitegevustega tavapäraselt seotud.

Siiski nendivad rakendajad, et Eesti ühiskonnas **on vaja rohkem naiste- ja sooteemalist teavitustööd**, sest sellega tegelevad täna liiga vähesed inimesed liiga väikesel kõlapinnal. Samamoodi **puuduvad institutsioonide vahelised kokkulepped**, mis mõnevõrra pidurdab soolise võrdõiguslikkuse teemade ühest mõistmist – näiteks tuleks justiitsvaldkonnas institutsioonid sõlmida kokkulepped, mida tähendab “ohvrisõbralik” lähenemine ja menetlus, kuidas vältida sundlepitust jne. Viimase raskuskohana horisontaalsete prioriteetide avaliku käsitlemise juures toodi välja tõsiasi, et **ühiskondlik suhtumine soolisesse võrdõiguslikkusesse on viimastel aastatel halvenenud** ja see mõjutab rahvastiku toetust teemasse nii Eestis kui arengukoostöö suunal.

“Ma arvan, et me ei otsustanud riigina, et meile on oluline võrdõiguslikkuse teema. See tuli president Kaljulaidiga sisse ja ta on mõnes mõttes arengukoostöö kontekstis iseenesest mõistetav. /.../ Väga hea, et ta on nüüd selleks “kolmeks vaalaks” pandud, aga sealt peab tulema mingi praktiline ja hästi tugev suund edasi ja seda veel ei ole.” (Karmen, rakendaja)

Horisontaalsete prioriteetide käsitlemist mõjutavad tegurid

Välisministeeriumi uue tulemuste hindamise tegevuskavaga seotud poliitikakujundajad rääkisid erinevatest teguritest, mis võivad mõjutada arengukoostöö projektide elluviimist ning tulemuste hindamist. Kui enne olid tegevuskavas ainult väljundindikaatorid, siis nüüd tahetakse sügavamale minna – lisaks märkimisele, kui palju on mees- ja naissoost kasusaajaid igas projektis, **peab naiste kaasamist ja teisi horisontaalseid prioriteete ka sisuliselt kirjeldama** ning tõestama nende läbivat seost projektiga. Hetkel veel sisuline kirjeldus projektidele lisapunkte ei anna, kuid poliitikakujundajad näevad ette, et see võiks tulevikus ka hindamises kajastuda.

“Ükski projekt ei tohi olla selline, mis oleks keskkonnale kahjulik, või siis hoopis taandarendaks sotsiaalset võrdõiguslikkust. Need printsiibid peavad saama sellisteks, mis on integreeritud kogu meie arengukoostöösse, mida tõesti horisontaalselt jälgitakse igal pool.” (Kerli, poliitikakujundaja)

ESTDEV-i esindajad tõid välja, et soo- ja kliimateemasid on Välisministeeriumi tegevuskavadesse juba varasemalt sisse toodud, kuid tulemusi ei ole korralikult mõõdetud – varem märgiti arvuliselt kasusaajate hulk, kas tegevused tehti plaanitult või kas ja kui palju

need muutused. Uus tegevuskava näitab, et horisontaalsed teemad on muutunud suuremaks prioriteediks. Samas ei ole veel teada, milline mõju on sellel horisontaalsete prioriteetide käsitlemisele arengukoostöö projektides. Kuigi 2023. aasta voorud juba nõudsid uusi tulemuste hindamise indikaatoreid, ei ole olnud veel võimalik nende pealt laialdasi järeldusi teha ega koondülevaadet teha, mitu projekti aasta lõikes soolise võrdõiguslikkuse või keskkonnakaitse printsiipidega arvestas.

“Kui me teeks selle vestluse aasta pärast uuesti, oleks ülevaade parem ja me saaks anda sisukamaid vastuseid. Meil on praegu väljatöötamisel ja paika panemisel ESTDEV-i ja Välisministeeriumi vaheline töögrupp, kes hakkab toimima tegevuskavast lähtuvalt.” (Keiu, ESTDEV)

Horisontaalsete prioriteetide käsitlemist mõjutavad ka **ESTDEV-i ja Välisministeeriumi ootused üksteisele, mis paistavad olevat teatud määral vastuolus**. ESTDEV-il on kohustus projektide lõppedes kahel korral aastas Välisministeeriumiga jagada tulemuste hindamise koondtabelit, kus on välja toodud, mida erinevate projektidega on saavutatud. Kui Välisministeerium soovib, et ESTDEV rahastusotsuseid tehes horisontaalsete prioriteetidega rohkem arvestaks, siis **ESTDEV tahab näha selgemaid ettekirjutusi Välisministeeriumilt seoses horisontaalsete prioriteetide arvestamisega projektide hindamisel**. Piirmäärade puududes tunneb ESTDEV, et horisontaalsete prioriteetide rakendamine ei ole endiselt taotlusvormide oluline osa.

“Meie oleme rakendusasutus, meie ootame suunist ikkagi poliitikakujundajalt. Mis infot nemad lõpuks meilt tahavad, sest siis oskame meie ka paremini seda küsida taotlejatelt. Aga kui praegu poliitikakujundaja ei anna meile midagi ette, vaid lihtsalt ütleb, et tehke ja koguge, siis see täpselt nii ongi.” (Kätlin, ESTDEV)

Hinnang tulemuste hindamise tegevuskavale

“

[Saame tagasisidet,] kas meie prioriteetvaldkonnad ja -riigid töötavad, kas me teeme üldse õiget tööd, mille vastu on huvi ja mis on partnerriigile kasulik. (Kerli, poliitika-kujundaja)

Esiteks töid poliitikakujundajad välja positiivseid külgi uue tegevuskava juures: et **tegemist on lihtsasti kasutatava süsteemiga, mis on sektoris erinevate osapooltega kooskõlastatud ning tänu millele on tulemuste raporteerimine kuluefektiivne ja teadmised projektide lõpptulemustest jäävad rakendajatele**. Väideti, et tegevuskava on üldiselt sektori poolt hästi vastu võetud ja kõik, kellega on räägitud, on ühtsele süsteemile positiivselt reageerinud. Süsteemi kasutuselevõtt on olnud poliitikakujundajatele oluline, sest see annab neile praktilist tagasisidet, mida nad peavad oma töös arvestama.

“Kui me seda tutvustasime, siis me saime suurematelt MTÜdelt kommentaare, proovisime neid ka võimalusel kas arvesse võtta või siis kui neid ei olnud võimalik arvesse võtta, siis seletada, miks, ja arutada mingeid muid lahendusi.” (Marju, poliitikakujundaja)

Nii mõned poliitikakujundajad kui ka rakendajad tundsid, et **uue tegevuskava kasutuselevõtmise koolitusi peaks olema rohkem ja koolitustest hoolimata jääb oht, et rakendajad tõlgendavad tegevuskava poliitikakujundajatest erinevalt**. Organisatsioonid

on erinevate tasemetega, mõned väljendavad oma koolitusvajadust rohkem kui teised ning poliitikakujundajate sõnul ei ole neilt otse põhjalikumat tuge küsitud, näiteks selleks, et hindamisvorme või küsimustikke luua, mille abil tegevuskava täita. Rakendajad aga tunnevad kohati, et nad ei ole vajaminevat tuge saanud ja eriti uutele või väiksematele organisatsioonidele ei ole piisavalt suuniseid antud.

“Aitan oma noorematel kollegidel ilusti sõnastada indikaatoreid, sest tean, mida rahastaja tahab; ütlen, et õpime koos ja tulevikus sa saad ise seda teha. Ise vaatan üle, sest seal kohas ei ole head alusmaterjali. See on keeruline. Ma arvan, et seda on uutel üsna raske aru saada, kuidas see tegelikult täpselt peab jooksma.” (Teele, rakendaja)

Teise probleemina toodi välja, et **tegevuskava ei ole veel inglise keelde tõlgitud**. Arengukoostöö määruks on kirjas, et Eesti organisatsioonil peab olema kohalik partner; aga et kohalik partner oskaks arvestada ja teda saaks tema töös võimestada, tuleks nad kurssi viia, kui projektiga kaasnevad konkreetsed prioriteedid ja tegevuskava.

Viimaks leiti, et projektide lõpptulemuste puhul **hinnatakse lihtsalt tulemusi, mitte mõju**. Rakendajad raporteerivad, mida nad projekti raames saavutasid ja lisavad põhjendused, kuid leiavad, et suurele süsteemile võrdlev hindamisraamistik puudub, mis oleks oluline mõju hindamiseks – temaatiliselt kaetakse ära, mille Eesti on oma prioriteediks seadnud, kuid ei küsita täpsustavaid nüansse ega vaadata neid päriselt horisontaalselt.

“Kuigi süsteemi nimeks sai alguses mõjude hindamine, siis me oleme aru saanud, et pigem me hindame tulemusi. Meie süsteem ei ole veel sellisel tasemel ja nõuab veel arendamist.” (Kerli, poliitikakujundaja)

Lisaks tuleb mainida, et mitmed rakendajad tunnistasid, et **ei ole** Välisministeeriumi värскеima tulemuste hindamise tegevuskavaga hästi **kursis**, isegi kui nad on sellele võib-olla kiire pilgu heitnud. Kuna protsess on alles algusjärgus, oleks kasulik küsida hinnanguid mõnevõrra hiljem.

Hinnang taotlus- ja aruandevormidele

Küsisime rakendajatelt ja poliitikakujundajatelt tagasisidet spetsiifilisemalt ka taotlus- ja aruandevormide ning erinevate mõjuindikaatorite kohta.

Peamine tagasiside rakendajate poolt ESTDEV-i taotlusvormide kohta oli see, et **vorm jäi koolitusest hoolimata segaseks**. Rakendajad leiavad, et eriti karjääri alguses on raske aru saada, mida täpsemalt peaks taotlusvormidesse kirjutama ja kas rahastajale mingi summa eest nende väljapakutud arv kasusaajaid on piisav. Vahel küsitakse taotlustes ka ainult numbrilisi näidikuid, aga osa eesmärgid on rakendajatel keeruline sel moel põhjendada.

Samuti leiab osa rakendajaid, et **hindamiskomisjonil puudub sisuline kompetents horisontaalsete prioriteetide hindamiseks taotlusvormides** – mida nähakse ka ühe põhjusena sellele, et hinnatakse tulemusi mõju asemel.

Nad ei oska hinnata kvaliteetselt, kas naiste kaasamine ja võimestamine on lihtsalt sinna tabelisse kirjutatud, sest seda tuleb teha, /.../ või ta on sisuline.
(Teele, rakendaja)

“Tendents on, et need muutuvad lihtsalt loosungiteks. Kui sinule kui rahastajale piisab sellest, et tõmban linnukese sellesse kategooriasse, siis sealt ei tule sellist võimalust ka mõju mõõta.” (Epp, rakendaja)

Hinnang mõjuindikaatoritele

“Mõni ei võtnud meiega enne ühendust ja valis indikaatoreid nii, nagu neile tundus. Meie oleks võib-olla soovitanud teha teistmoodi. (Keiu, ESTDEV)”

ESTDEV-i esindajad kui taotlusvormide hindajad märkisid, et **taotlejad mõtlevad taotlusvormidesse märgitavaid indikaatoreid tihti ise välja**, eriti kui tegu on keskkonnamõjuga projektis. Näiteks loetakse paljud digiarenguga seotud projektid automaatselt “loodust säästvaks” (näiteks kui ei prindita materjale välja ega kasutata paberit), mis võib olla problemaatiline. ESTDEV tahaks, et **indikaatoreid võetaks tegevuskava tabelist** ja seeläbi saaks hakata tekkima erinevate projektide võrdluseks vajaminev andmebaas. Samal ajal on nad ka nõus rakendajate tagasisidega – **keskkonnaprojektide puhul ongi sobivaid indikaatoreid raske leida**. Soolise võrdõiguslikkuse puhul on indikaatoreid kergem valida seetõttu, et igasse projekti on alati kaasatud ka naised.

“Aga ka mida rohkem taotlejad projekte kirjutavad, seda paremini oskavad nad järgmine kord indikaatoreid valida.” (Kätlin, ESTDEV)

Horisontaalsete prioriteetide rakendamine arengukoostöös

Sooline võrdõiguslikkus ja keskkonnakaitse arengukoostöö projektides



Sooline võrdõiguslikkuse ja keskkonnakaitsega tegeletakse Eesti arengukoostöös eelkõige sel juhul, kui projektide fookus ongi nendel teemadel, ning **horisontaalsete prioriteetidena pööratakse neile oluliselt vähem tähelepanu**. Seejuures nähakse **soolist võrdõiguslikkust** Eesti arengukoostöö projektides laias laastus **rohkem** esindatuna kui keskkonnakaitset.

Mõned rakendajad ütlesid samas, et **keskkonnamõõde on neil projektides esindatud**. See väljendub selles, **kuidas** tegevusi läbi viiakse. Üks leidlik viis horisontaalseid teemasid projektides käsitleda on nende põimimine näiteks digikoolitustega, kasutades soolise võrdõiguslikkuse või keskkonnateemalisi näiteid. Samuti võidakse näiteks vähendada lendude arvu, nii et sihtriiki lendab vähem inimesi ja korraga pikemaks ajaks, või kasutada üritustel ja koolitustel korduvkasutatavaid nõusid ning õiglasi ja keskkonnasõbralikke toiduaineid.

“Me juba eelnevalt ütleme, et me peame jälgima, et see kohv, mida me joome, tee, mida me joome, suhkur, mida me tarbime, et see näiteks on õiglase kaubanduse märgisega, või vähemalt on kohapealt toodud, et kliimajalajälge vähendada ja sotsiaalset mõju vähendada.” (Vaike, rakendaja)

Lisaks leiti, et **Aafrikas rakendatakse horisontaalseid prioriteete rohkem kui idasuunal**. Ühe põhjusena nähakse seda, et idapartnerlus on Eestis vanem suund, ja kui sellega hakati tegelema, ei olnud horisontaalsetest prioriteetidest veel juttu. Aafrika projekte hakati tegema hiljem ja tänu sellele olid HPd algusest peale fookuses. Teise põhjusena toodi välja see, et Aafrika projektid on sagedamini rahvusvahelised, mistõttu pööratakse HPdele rohkem tähelepanu.

Ühe **hea näitena** arengukoostöö projektidest, kus on esindatud nii sooline võrdõiguslikkus kui ka keskkonnakaitse, toodi välja **lasteaia ehitamine Ukrainasse Ovrutšisse**. Lasteaed ehitati keskkonnasäästlikul meetodil ning seal kasutatakse Eestis välja töötatud elektroonilist lahendust, mis vähendab oluliselt kasutatava paberi hulka ning hoiab ka aega kokku. Samuti pääsevad tänu lasteaiale tööturule naised, kes peaksid muidu koju jääma. Samuti räägiti õnnestunud **ettevõtlussuunitlusega projektist Gruusias koduvägivalla all kannavatele naistele**, kellest väga suur osa leidsid töö või löid endale ise töökoha.

Ebaõnnestumisi oli pigem raske välja tuua. Poliitikakujundajate hinnangul teeb ESTDEV väga palju tööd, enne kui projekt üldse töösse võetakse, ja nii põhjaliku eeltööga on tõenäoline, et tuleb kvaliteetne projekt. Kui ka rakendajad ei hinnanud oma projekte ebaõnnestunuks, siis läbi kõrvaltvaataja pilgu nähti ka murettekitavaid arenguid. Näiteks toodi **negatiivse näitena** välja see, kui mõni aasta tagasi sai arengukoostöötoetust ettevõtte,

mis tegeleb **mahavõetud metsa väärindamisega**, mida osaleja ei pidanud keskkonnanäesmärkidega kokkuminevaks.

“Kui räägime metsa maha võtmisest kuskil, siis arenevates riikides on see tehnoloogia, mida vajavad ettevõtjad. See absoluutselt ei toeta sidusamat, võrdsemat ühiskonda või keskkonnanäesmärkide saavutamist nendes riikides, kaugel sellest. Kuidas on võimalik, et te midagi sellist hindasite keskkonnasäästlikuna sobivaks?” (Teele, rakendaja)

Samuti leiti, et kui projektil ei ole soolise võrdõiguslikkuse ega keskkonnakaitse fookust, on oht, et kohustuslikud horisontaalsed prioriteedid kirjutatakse küll projektidesse sisse, aga ei mõisteta nende olemust, mistõttu neid rakendatakse ainult pinnapealselt.

Lõpetuseks tuleb märkida, et **kõik tegevused ei kajastu taotlustes ja aruannetes**. Rakendajad nentisid, et kuna horisontaalsed prioriteedid ei ole rahastusotsuse tegemisel olulisel kohal, ei pane nad kõiki vastavaid tegevusi ka taotlustesse kirja, kuid teevad neid sellegipoolest. Seega tekib küsimus, kui suur osa infost horisontaalsete prioriteetide rakendamise kohta üldse poliitikakujundajate ja rahastajateni jõuab.

Horisontaalsete prioriteetide rakendamist mõjutavad tegurid

Rakendajad ja poliitikakujundajad on ühel meelel, et horisontaalsete prioriteetide kohalolu arengukoostöö projektides mõjutab oluliselt tõsiasia, et praegu on **poliitikakujundajatel ja rahastajatel** nende suhtes **madalad nõudmised** – näiteks ei ole horisontaalsed prioriteedid hetkel rahastuses valikukriteeriumid. Rakendajad tõdevad, et kui nõudmised projektidele oleksid kõrgemad, motiveeriks see neid horisontaalseid prioriteete suuremal määral kaasama.

“Kuna rakendajad on ka ikkagi mingi raamiga piiratud, see tähendab, neil on keegi rahastaja, kes enamasti on riik, kui riigil on teatud eesmärgid, siis eelkõige rakendaja üritab neid jälgida.” (Reiko, poliitikakujundaja)

Olulisteks mõjutajateks on ka **sihtriikide olukord ja kohapealsed partnerid**. Koostöö kordaminekust partneritega sõltub tegevuste edukus – “**palju sõltub sellest, kui asjalikud**

partnerid sa saad” (Raili, rakendaja). Uute partnerite puhul nähakse ohtu, et viimased ei pruugi olla usaldusväärsed või ei käi rahaga hoolikalt ringi. Sihtriigi olukord määrab aga suuresti ära, milliseid tegevusi on võimalik seal üldse läbi viia. Väljakutsetena toodi välja näiteks partnerriigi vähene administratiivne võimekus, inimeste vahetumine sihtriigi partnerite hulgas ning see, et COVIDiga halvenes mõnes riigis olukord võrdõiguslikkusega, kuna koolid ja lasteaiad ei töötanud ning naistel tuli tööl käimise asemel lastega koju jääda. Siinkohal tuleb rakendajatel läheneda horisontaalsetele prioriteetidele pragmaatiliselt.

“Kui meie ei tee poliitikat, mis neid sunniks rakendama, siis ega me ei saa ju ka eeldada, et nad seda lihtsalt rakendavad. (Kerli, poliitikakujundaja)

“Ei saa minna arengukoostööprojekte tegema nii, et mina ütlen, kuidas asjad peavad käima, vaid väga palju peab seal olema lokaliseeritud suhtumist ja lähenemist ja selle kaudu vaadata, kuidas sa ühele või teisele sihtgrupile lähened.” (Vaike, rakendaja)

Väga palju sõltub ka **rakendajate teadmistest ja kogemusest** – nii teadlikkusest horisontaalsete prioriteetide rakendamise võimaluste, sihtriigi kultuuri ja religiooni kohta kui ka organisatsiooni ja projektitegijate kogemusest piirkonnas. Rakendajad töid esile teadmistepuudust horisontaalsete prioriteetide rakendamise võimalustest. Teadmistepuudus toob omakorda kaasa vähesema julguse ja teotahte tegevuste elluviimisel.

Üheks murekohaks on **rahastuse ebakindlus ja rahastussummade vähenemine**. Näiteks toodi välja, et voorude piirmäärad on kahanenud. Muuhulgas on vähenenud toetused piirkonniti. Kui näiteks Gruusias oli rahastus varem 800–900 tuhat aastas, siis viimastel aastatel on olnud see 100–150 tuhat. Selle põhjusena nähakse seda, et Gruusia valitsuse vähem euroopameelseks muutumise tulemusena on nii Eesti kui ka rahvusvahelisi toetusi vähendatud, mistõttu ei tehta seal enam nii palju projekte. Teistpidi on praegu väga suur fookus Ukrainal, mis ongi äärmiselt oluline, kuid üksikutele piirkondadele keskendumine toob endaga kaasa n-ö unustatud kriisid, mille tuleks siiski ka tähelepanu pöörata.

“Ei ole järjepidevust rahastamises niimoodi, et saaks järgmise projekti teha otsa sinna, et mõju kätte saada. (Raili, rakendaja)

“Sinna, kus abi on enam vaja, sinna ka rahavood suunatakse. Kuigi sul on võib-olla pikaajalised suhted erinevates riikides, tahaksid jätkata kodanikuühiskonnas võimestamist, aga kui rahastust ei tule, siis sa ei saa neid projekte teha.” (Kätlin, ESTDEV)

Rakendajad rääkisid ka takistustest, mis tulenevad tajutud **mõistmise puudumisest**. Näiteks peetakse ebavajalikult keeruliseks **kaasfinantseeringu taotlemist** välisrahastusele. Kui kaasfinantseeringu taotlus asetatakse samale tasemele muude projektitaotlustega, tekitab see väga suure halduskoormuse. Peale selle tuntakse kohati poliitikakujundajate **mõistmatust vajaliku infrastruktuuri suhtes**. Näiteks kui soovitakse kaasata naisi, on tarvis luua eeldused nende osalemiseks, nagu lastehoiu või wc-de näol. Seda vajadust ei võeta aga alati tõsiselt.

Laiemalt mängib rolli ka Eesti **ühiskonnas levinud suhtumine** keskkonnakaitse ja soolise võrdõiguslikkuse, aga ka arengukoostöö ja humanitaarabi valdkondadesse ning organisatsioonidesse. Näiteks tajutakse, et organisatsioonid on pidanud palju vaeva nägema, et neid võetaks tõsiselt ja nähakse professionaalsena, mitte pelgalt n-ö lillelastena.

Tulenevalt sellest, et rääkisime eelkõige rakendajatega, kelle projektides **on sooline võrdõiguslikkus ja/või keskkonnakaitse juba fookuses**, selgus, et nende puhul ei pruugi horisontaalsed prioriteetid tegevusi niivõrd mõjutada. Võrdõiguslikkuse ja keskkonnakaitse nimel küll tegutsetakse, aga mitte horisontaalse, vaid põhiteemana.

“Mõnes mõttes seal ei olegi tihtilugu küsimust, et me peame kuidagi seda kriteeriumit hirmsasti hindama, sest haavatavad grupid ongi just naised ja lapsed teatud kriisiolukordades.” (Epp, rakendaja)

Osalt toodi välja, et soolise võrdõiguslikkuse ja keskkonna teemade elluviimisel **ei ole olulisi takistusi ette tulnud**. Rääkides spetsiifiliselt horisontaalsetest prioriteetidest, põhjendati seda muuhulgas asjaoluga, et kuna horisontaalsed eesmärgid on võrdlemisi madalad, on neid ka lihtne ellu viia – võib juhtuda, et tegevused valitakse sellised, et nende elluviimine oleks üsna kindel.

Mida oleks vaja, et horisontaalseid prioriteete senisest rohkem ja mõjusamalt rakendataks?

Selleks et horisontaalseid prioriteete senisest enam rakendataks, peaksid need olema **riigi poliitikas suurem prioriteet**. Seda näevad ühtemoodi nii poliitikakujundajad kui ka rakendajad. Väga selgesti tuntakse, et poliitikakujundajatelt on vaja **rohkem survet, rangemaid nõudmisi ja selgemini sõnastatud eesmäärke**. Samuti tooks kasu horisontaalsete prioriteetide **arvestamine rahastusotsuse tegemisel**, näiteks andes nende tegevuste eest lisapunkte. Kõike seda tuleks siis ka selgesti kommunikeerida, samuti peaks prioriteetidid väljenduma rahastussummade suuruses.

“Me peame ise täpsemalt ilmselt ära sõnastama ja läbi mõtlema, mida me tegelikult selle all mõtleme. Selles mõttes et keskkonnakaitset, jah, aga mida me selle all mõtleme? Mida see reaalselt tähendab, kui me lähemegi selle projekti tasemele?” (Kerli, poliitikakujundaja)

Rakendajad tunnevad puudust ka **teadmistest** teemal, kuidas horisontaalseid prioriteete erinevat tüüpi arengukoostöö projektides rakendada. Teadmiste saamiseks oleksid kasulikud koolitused, aga ka kogemuste ja teadmiste jagamine rakendajate vahel. Näiteks võiks kutsuda inimesi headest horisontaalsete prioriteetide rakendamise näidetest rääkima mõnel üritusel või näiteks konverentsi vormis. Kasu võiks olla ka nõustamisest.

“Ma arvan, et see oleks päris äge minna oma projektide või taotlustega kellegi juurde, kes aitab sul ehitada sinna sisse need soolise tasakaalu ja keskkonna nõudmised, kuidas paremini teha.” (Vaike, rakendaja)

Eriti vajaksid **rohkem tuge väiksemad organisatsioonid**, kellel on endal vähem ressursse ja osalt ka kogemust. See aitaks kaasa **mitmekesisema arengukoostöö maastiku** väljakujunemisele. Viimase vajadust tajutakse küll erinevalt, kuid pigem nähakse, et mitmekesisus rikastaks praegust pilti – näiteks võiks olla Eestis rohkem organisatsioone, kes tegelevad maailmaharidusega, samuti neid, kes esindaksid inimesi keskkonnaprobleemides.

Loomulikult aitaks mõju kasvatamisele kaasa **stabiilsem rahastus**. Paraku on Eesti rahastajate võimalused piiratud ning projektipõhisusele on raske realistlikke alternatiive

Niikaua kui pole tugevat nügimist selles suunas, nii kaua väga paljud [horisontaalseid prioriteete] võib-olla ka ei kaasa. (Teele, rakendaja)

näha. Rahastaja ootaks omalt poolt rakendajatelt olukorrale vastavalt plaanide tegemist ja ette mõtlemist, mis pärast projekti lõppu juhtub.

“Me tahaksime taotlejate puhul rohkem näha, et neil oleks ka *exit* plaan, et kui tema projekt lõpeb, mis edasi? Ta ei saa jääda lootma ainult meie võimalikule rahastusele.” (Keiu, ESTDEV)

Keskkonnakaitse ja soolise võrdõiguslikkuse mõjusamaks rakendamiseks võiks kaasata arengukoostöösse ka rohkem nende **valdkondade eksperte**. Üheks võimaluseks oleks koostööpartneritena osalemine projektides, kuid olemasolevat ekspertiisi ja materjale saaks jagada ka muudel viisidel. Ekspertnõu aitaks ära hoida võtislahenduste loomist, mis tegelikke vajalikke muudatusi kaasa ei too, samuti tõsta pilti olulised küsimused, millele pööratakse praegu liiga vähe tähelepanu. Samas on siis väga tähtis, et see ekspertnõu oleks tasustatud.

“Kliimateemad nõuavad rohkem tööd vabakonnalt nüüd, aga rahastuse leidmine on keeruline. Riik kuidagi ka eeldab tegelikult meie poolt koostööd, me oleme paljudes ekspertgruppides, me anname väga palju sisendit, meid on kaasatud, aga see on tasustamata töö 95% ulatuses.” (Pille, rakendaja)

Keskkonnaspetsiifilistest sammudest mainiti veel nõude kehtestamist projektidele, et seal oleks kaasas kliimaekspert, projektide vastavuse kontrollimist jätkusuutlikkuse standarditele, samuti tihedamat koostööd Välisministeeriumi ja Kliimaministeeriumi vahel. Siinkohal näevad samas eelkõige poliitikakujundajad juba toimuvaid arenguid, mis keskkonnateemasid rohkem pilti toovad.

“Need riigid, kes on kliimamuutustest kõige rohkem mõjutatud, ei saa praegu reeglina ligipääsu kliimarahastusele. See on üks asi, mida doonorid hetkel mõtlevad ja arutavad, kuidas saaksime teha nii, et rohkem raha suunata nendele riikidele, kes kliimamuutustest on enim mõjutatud, kuidas nad saaksid olla paremini valmis edasisteks muutusteks ja kuidas nad saaksid toime tulla sellega, mis on olnud.” (Marju, poliitikakujundaja)

Eeskujud teistest riikidest

Horisontaalsete prioriteetide rakendamisel võiks eeskuju võtta ka headest rahvusvahelistest või teiste riikide praktikatest. Selles küsimuses toodi esile kõige rohkem **Skandinaavia maid**. Leitakse, et neil on head, “pragmaatilised ja iseseisvad” süsteemid, et kõnealused valdkonnad saavad seal palju rahastust, ning et neil on väga hea mõju hindamise süsteem.

“Skandinaavia fookuses on rohkem selline kestlik lähenemine, võib-olla nad ei lähe hurraaga kuskile peale, vaid üritavad pikaajalisemalt ehitada mingit kestlikku kogukonda, mis suudaks endaga hakkama saada.” (Reiko, poliitikakujundaja)

Veel toodi positiivsena välja **Prantsusmaa**, kus on määratud, et alates 2025. aastast peab 75% toetatud projektidest panustama soolisesse võrdõiguslikkusesse.

Samuti on Eestist osalt **rangemad nõuded rahvusvahelistes taotlusvoorudes**. Näiteks nõutakse mõnedes voorudes seda, et organisatsioonil oleks vastu võetud *gender policy* dokument, ning mõnes taotluses saavad naiste poolt juhitud organisatsioonid soolise võrdõiguslikkuse kategoorias lisapunkte.

Mõju ja mõju hindamine

Tegevuste mõju ja selle vastamine ootustele

Rakendajad ütlesid valdavalt, et nad **on oma projektide eesmärgid saavutanud** ja et nende tegevuste mõju või tulemused on ootustele vastanud. Seejuures on lihtsam olla eesmärkide saavutamise osas enesekindlam, kui tegu on näiteks praktilise projektiga kogukonnatasandil, kus mõju on lihtsam näha. Siinkohal on raske eristada tegevuste mõju üldiselt ja konkreetselt horisontaalsetest teemadest lähtuvate tegevuste mõju. Mis aga horisontaalsete teemade kohta spetsiifiliselt välja toodi on see, et kuna nendest lähtuvad eesmärgid on praegu üldjuhul väikesed, ongi neid lihtne saavutada.



“Oleme [enda eesmärgid] alati saavutanud. Me teame, et selle pinnalt nad ei hinda. Aus vastus on, et me kirjutame sisse, mida meil on nii või teisiti lihtne öelda ja me niikuinii teeks seda.” (Teele, rakendaja)

“
Ei ole järjepidevust
rahastamises,
niimoodi et saaks
järgmise projekti teha
otsa sinna, et mõju
kätte saada. (Raili,
rakendaja)

Mõeldes samas rohkem sügavuti sõnale “mõju”, öeldi ka seda, et kui ka projekti eesmärgid täidetakse, siis **soovitud mõju ei pruugi alati saavutada**. Ühe põhjusena nähakse seda, et projektid on liiga lühikesed ja rahastamises puudub järjekindlus. Seetõttu ei tea, kas tegevustega saab pikemalt edasi minna, samas kui eesmärgid on tegelikult suuremad ja nõuavad pikemaajalist tegevust. Samuti ei sõltu mõju ainult tehtud tööst – rolli mängivad ka projektipartnerid ja sihtriigi olukorrast. Kui näiteks sihtriigis toimub riigipööre, võivad pika töö tulemused luhta minna.

Osalt tunnistati ka seda, et tegelikult **ei oskagi öelda**, milline või kui suur mõju mingitel projektidel ja tegevustel olnud on. Kuna mõju nähakse millegi pikaajalisena, on seda otse pärast projekti lõppu raske hinnata. Samuti on näiteks rahvusvahelistes projektides keeruline hinnata, milline on olnud Eesti-poolsete tegevuste mõju. Mõju osas võib tekkida kahtlusi ka poliitikakujundajatel, kellele mõju kohta raporteerivad projektide läbiviijad ise.

“Mõned korrad on olnud küsitav, kui siiras see vastus võib-olla oli või kas see oli lihtsalt linnukese tegemine või ka päriselt mingi mõju oli. Aga ongi, et kui projekti eesmärk on viia läbi mingeid koolitusi või konverentse, siis seda lühiajalist mõju ongi väga keeruline kuidagi väljendada seal.” (Reiko, poliitikakujundaja)

Lisaks tuleb mainida, et poliitikakujundajad ja rahastajad ei pruugigi saada täielikku pilti sellest, milline on tegevuste mõju olnud – tegeliku mõju ja selle vahel, mis projekti kirjutatakse, valitseb teatav ebakõla. Nimelt kirjutavad rakendajad projektiaruannetesse üles ainult nii palju infot, kui neilt nõutakse, kõik tegevused ega ka **kõik eesmärgid ei saa indikaatoritesse kirja**.

Mõju hindamine

Rakendajate praktikad mõju hindamisel sõltuvad suurel määral nende teadmistest ja kogemusest. On küllalt neid, kes **ei hinda otseselt mõju, aga jälgivad tulemusi**, näiteks seda, kui palju nad on läbi viinud koolitusi, esinemisi ja teisi tegevusi. Praegu polegi rakendajatele riigi poolt mõju hindamise raamistikku ette antud, kuna ka **Välisministeeriumi tegevuskavas on tegu tulemuste, mitte mõju hindamisega**.

Mõju hinnatakse ka **tunnetuslikult**, võrreldes sihtriigi olukorda eelnevate aastatega. Seda seetõttu, et tajutakse, et mõju ei saagi alati arvuliselt mõõta, näiteks kui tegu on inimestega. Kui tegu on mõjuga keskkonnale, on ka keeruline või isegi võimatu mõju kohe pärast projekti lõppu hinnata – samas nentisid rakendajad, et isegi kui mõju ei tule kohe, siis nad ikkagi tajuvad, et see mõju on olemas.

Organisatsioonide hulgas oli neid, kes on alustanud ka mõju hindamise süsteemi, täpsemalt **MEAL süsteemi** kasutuselevõtuga. MEAL süsteem ei lähtu Välisministeeriumi tegevuskavast, vaid laiemast pildist. Selle juures peetakse oluliseks selle paindlikkust – nimelt ühildub see teiste, ka rahvusvaheliste rahastajate süsteemidega.

Mõju või tulemuste hindamisel on tähtsal kohal ka **monitoorimisviisidid**, mis võimaldavad ka rahastajatel ja poliitikakujundajatel hinnata seda, kuidas projekt inimesi mõjutab.

“Muidu oleme siin kaugel Eestis, loeme projektitaotluseid, loeme lõpparuandeid ja tuginame sellele, aga füüsiliselt näha kasusaajaid annab palju parema, suurema ja efektiivsema mõtte.” (Keiu, ESTDEV)

Monitoorimisviiside kasu seisneb selles, et nende käigus kuulatakse kohapealse partneri käest, kuidas läheb tema koostöö Eesti organisatsiooniga, kuna tuntakse, et rahastajale ollakse vahel avatumad rääkima, kas kõik õnnestus või on ka probleeme välja tuua. Rahastaja visiit annab projektile ka kredibiilsust, miks koostöö on oluline.

“Üldjuhul partnerid on väga tänulikud. Nad on ikkagi arenguriigid meie mõistes, igasugune abi, mis nende riiki aitab, nad on alati väga tänulikud.” (Kätlin, ESTDEV)

Väljakutsed mõju hindamisel

Mõju hindamine jääb sageli **teadmistepuuduse** taha. Näiteks tuntakse, et “ei saa oma tegevuse mõju tegelikult selles valdkonnas väga mõõta”. Kui mõju hindamise võimalikkust ei nähta, võib juhtuda, et sellest tulenevalt ei söandata teatud tegevusi projekti sisse kirjutada ning osa tegevusi võib jääda seetõttu tegemata.

Mõju pole see, et 200 last koolitati ära, mõju on see, kas need lapsed pärast midagi teevad või ei tee.
(Karmen, rakendaja)

“Ma arvan, et paljud inimesed ei valda seda temaatikat, ei mõtle selle peale. /.../ Kuna projektirahastajad ega doonorid seda sageli ka ei nõua, siis arvatakse, et ma ei taha ennast piirata selliste konkreetsete lubadustega, et palju lihtsam on ju lubada oo, me kasvatame, arendame, parandame, kui seda, et me koolitame 12 õpetajat, kes omakorda saavad teha 500 lapsele seda ja seda, ja me mõõdame seda mõju nii ja nii. Justkui kardetakse, et korralik raamistik vähendab sinu tööd.” (Vaike, rakendaja)

“[Teadvustatakse] küll seda, et Eesti riigil on mõju hindamise raamistik olemas, aga me tegelikult ei planeeri oma asju 1:1 vastavalt sellele. (Epp, rakendaja)

Kuna organisatsioonidel enamjaolt puudub mõju hindamise süsteem, **sõltub palju üksikisikutest**. Kui on keegi, kes seda teha oskab ja tahab, siis ta tegeleb mõju hindamisega, kuid see ei tähenda, et mõju hindamine oleks organisatsiooni tasandil läbiv.

Olukorda ei tee lihtsamaks see, et **puudub ühtne organisatsioonideülene mõju hindamise süsteem**. Osalt nähakse seda paratamatusena, eriti arvestades, et raha taotletakse ka rahvusvahelistest fondidest, mistõttu ei saa lähtuda ainult Eesti raamistikest. Samuti on vähemalt tulemuste hindamise raamistik Välisministeeriumil olemas, mis paraku ei tähenda, et seda kindlasti kasutataks.

Osalejate jutus väljendus valdavalt see, et **mõju hindamine on paratamatult keerukas**, ja seda mitmete tegurite tõttu. Mõju tuleneb **paljude osapoolte ja tingimuste koosmõjust**

ning üksnes enda rolli ei saa kõigis muutustes näha. On raske hinnata adekvaatselt **lühikeste projektide pikaajalist mõju** ning ka lühemaajalist mõju **otse pärast projekti lõppu**. Mõju hindamine nõuab mingi aja pärast tagasi vaatamist. Soolisest võrdõiguslikkusest **keerulisemaks peetakse keskkonnamõju mõõtmist**.

Ühe võimaliku murekohana toodi välja veel **hindamismetoodika** ja indikaatorid. Leitakse, et kuigi rahastaja soovib näha (“suuri, aga realistlikke”) numbrilisi indikaatoreid, siis ainult arvud ei pruugi anda edasi tegevuste sisu ja nende tegelikku mõju. Samuti toodi välja, et küsimustik ei pruugi anda alati realistlikku või piisavalt põhjalikku infot.

“Tegelikult seal indikaatorites me ju võime mingeid asju küsida ja lubada, aga tegelikult nad ei ole valiidsed, et see, kuidas me hindame neid, me võime ju kuidagi hinnata, küsimustiku neile nina alla torgata ja nad teevad 10 risti ära, aga et kui palju see tegelikku sisu väljendab.” (Heli, rakendaja)

Kuigi **monitoorimisvisiite** peetakse väga oluliseks ja kasulikuks ning ESTDEV-i hinnangul näitavad need projekti mõju hästi, on nende **läbiviimiseks küllaltki vähe aega**. See tekitab küsimuse, kui põhjalikke ja tõepäraseid andmeid jõuab nende käigus koguda. Näiteks kirjeldas üks ESTDEV-i töötaja monitoorimisvisiiti Moldovas ja Gruusias, kus seitsme projekti monitoorimiseks erinevates piirkondades oli kaks päeva, mis tähendas, et iga projektipartneri juures oli aega kõigest maksimaalselt üks tund.

Kuidas mõju paremini hinnata

Arvestades peamisi väljakutseid, aitaks mõju paremini hinnata esmajoones **teadmiste kasvatamine** teema kohta. Seejuures oleks kasu sellest, kui räägitaks seni tehtud vigadest ja õpikohtadest. Peale **koolituste** huvitaks rakendajaid ka see, kuidas teistes organisatsioonides mõju hinnatakse – nii nagu ka horisontaalsete prioriteetide rakendamise kohta, võiks toimuda **rohkem kogemuste vahetamist**. Samas leiavad mõned rakendajad, et **mõju peaks hindama ekspert**.

Samuti nähakse kasuliku sammuna **metaandmete kogumist** ja säilitamist pikema aja jooksul. See võimaldaks vaadata pikaajalist mõju, mis tuleb alles mitmete projektide peale. Samuti lihtsustaks see mõnes olukorras tööd ja hõlbustaks infojagamist.

“Mina ei tahaks, et meie poole jälle pöördutaks ja öeldaks, palun hakake nüüd täitma seda resolutsioon 1325. See on Eesti riigi ülesanne ja meie ülesanne võib olla see, et me anname mingi struktuuri järgi sisendit naiste või soolise võrdõiguslikkuse teemadel, ja nemad võtavad sealt.” (Epp, rakendaja)

Arvestades, et täielikult ühtse süsteemi kasutuselevõttu Eesti arengukoostöös nähakse pigem ebatõenäolisena, tekib küsimus, kas taolist süsteemi oleks üldse vaja. Tõenäoliselt aitaks siiski **kindla mõju hindamise raamistiku pakkumine** poliitikakujundajate poolt kaasa sellele, et rohkematel rakendajatel oleks kergem oma projektide mõju hinnata. Ka poliitikakujundajad ise nägid vajadust liikuda tulemuste hindamisest mõju hindamise suunas.

Üks samm, mis võimaldaks projektide kohta sihtriikides senisest paremini tagasisidet küsida, oleks Välisministeeriumi **tegevuskava ingliskeelse versiooni** tegemine ning selle jagamine projektipartneritega.

“[Ingliskeelset tegevuskava on vaja,] et sihtriigi partneril oleks see kontekst olemas, et miks ta tagasisidet korjab, miks ta teistest seotud relevantsetest asutustest küsib projekti kohta tagasisidet.” (Keiu, ESTDEV)

Lõpetuseks toome veel kord välja tõsiasja, et praegu jääb tegevuste mõju osalt rakendajate endi teada. Samuti tundsid mõned rakendajad, et poliitikakujundajad ja rahastajad peaksid olema projektide mõju hindamisel karmimad.

“Tavaliselt rahastaja ei vaevu isegi pärast küsima, kuidas eesmärkide saavutamisega läks, vaid ta norib selle kallal, kas 5 eurot läks üle või läks alla.” (Vaike, rakendaja)

Kui poliitikakujundajad ja rahastajad soovivad, et **mõju kajastuks aruandluses senisest enam**, tuleks seada see **suuremaks prioriteediks** ning anda rakendajatele selgemad suunised ja rangemad nõudmised mõju raporteerimise kohta.